

ÖĞRETMENLERDE AKILCI OLMAYAN İNANÇLARIN KİŞİSEL VE MESLEKİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Bülent GÜNDÜZ*

ÖZET

Bu çalışmada, kişisel ve mesleki değişkenler çerçevesinde öğretmenlerde akılcı olmayan inançlar ele alınmıştır. Veriler ilköğretim okullarında çalışan 633 öğretmenden elde edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerde akılcı olmayan inançları ölçmek için araştırmacı tarafından geliştirilen "Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği-Öğretmen Formu (AOİÖ-ÖF) ile kişisel ve mesleki değişkenleri belirlemek üzere yine araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizi için SPSS 11.0 paket programı kullanılmış, ANOVA ve "t" testinden yararlanılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen bulgular, AOİÖ-ÖF alt ölçek puanlarının öğretmenlerin mesleki ve kişisel değişkenlerine göre farklılaştığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Akılcı olmayan inançlar, mesleki ve kişisel değişkenler, öğretmenler

* Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD Öğretim Üyesi

INVESTIGATION OF IRRATIONAL BELIEFS OF TEACHERS ACCORDING TO THE PERSONAL AND OCCUPATIONAL VARIABLES

ABSTRACT

In this study, the irrational beliefs of teachers are dealt with within the aspect of personal and occupational variables. The data was collected from 633 teachers working at elementary schools. To identify the irrational beliefs of teachers, "Irrational Beliefs Scale-Teacher Form (IBS-TF)", and to define the personal and professional variables, "Personal Data Form" which were developed by the researcher were used. SPSS 11.0 package program was used for the statistical analysis of the data. Anova and "t" test methods were also employed. The findings obtained from the analysis revealed that IBS-TF subscale scores differed significantly according to the occupational variables of teachers.

Keywords: *Irrational beliefs, occupational and personal variables, teachers.*

İ.GİRİŞ

Okullar, işlev ve misyonları açısından toplumda yer alan kurumların en önemlilerindendir. Bireyleri bilgi ve beceriyle donatarak topluma hazırlamak, onları çağın gereklerine uygun bir şekilde yetiştirmek bu kurumların en temel görevleri arasındadır.

Öğretmenlik, yüz yüze etkileşimi ve paylaşımı gerektiren mesleklerin başında gelmektedir. Meslek elemanlarının, bilgi ve ekinin yeni kuşaklara aktarılmasının yanında, özellikle ilköğretim aşamasında, bireylerin topluma hazırlanmasında ve kişilik gelişimlerinde etkin bir rolü vardır. 0-6 yaşları arasında ailede elde edinilen kazanımlar en iyi şekilde okul ortamında sergilenmekte, bunların üzerine yenileri eklenirken uygun olmayanlar düzeltilmektedir.

Öğretmenler öğrencilere yeni bilgiler öğretmenin yanı sıra sergiledikleri kişisel özellikleri ve tutumlarıyla model de olmaktadır. Çocukların hayatlarına yön veren temel etmenlerden biri olan öğretmenler, öğrencilerin duygu ve düşünceleri anlayıp anlamlandırmada baskın bir güç haline gelmektedirler. Buradan hareketle, özellikle ilköğretim sürecinde, öğrencilerin kendilerini ve çevresindekileri anlayıp anlamlandırmasında öğretmenlerin önemli etkilerinin olduğu söylenebilir. Kuşkusuz, öğretmenler sadece bilgi aktarmayıp sergiledikleri tavır ve tutumlarla öğrencilerine örnek de olmaktadır. Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi

(ADDT) kuramına göre, bireylerin yaşamına yön veren düşünce/inanç yapılarının temel olarak çocukluk dönemi boyunca ve birey için önemli olan kişilerden öğrenme yoluyla yerleştiği (Corey, 2001) düşünülürse, ilköğretim döneminde öğretmenlerin, bir model olarak, öğrencilerin kişisel, duygusal ve bilişsel gelişimindeki rolünün çok daha önemli olduğu açıktır. Örneğin, olay ve durumlar karşısında “mükemmeliyetçi” (*her konuda en iyi olmalıyım*) ya da “katı” (*sınıfta çıt çıkmamalı*) bir düşünce yapısı sergileyen öğretmenler, tavırlarıyla model olarak, öğrencilerinin de benzer davranış kalıpları sergilemelerine yol açabilmektedirler.

ADDT'ye göre, insanlar temel olarak akılcı ve akılcı olmayan eğilimleri içeren potansiyelle dünyaya gelirler. Yani, insanların kendilerini koruma, mutlu olma, düşünme, sevmeye, iletişim kurma eğilimine sahip oldukları gibi; çeşitli düşüncelerden kaçınma, öz-yıkım, erteleme, hataları tekrar etme ve mevcut potansiyelini geliştirmekten kaçınma gibi irrasyonel eğilimleri doğuştan itibaren onlarda mevcuttur (Corey, 2001). Ellis, insanların hepsinde temel mantıksızlıkların bulunabildiğini ve bunun kültür ve eğitim düzeyine bağlı olmadığına inanmaktadır.

İnsanlar mantıksızlığa eğilimli olarak dünyaya gelmelerinin yanı sıra, bu düşünceler, çocukluk döneminden itibaren çevresinde bulunan önemli kişilerden öğrenme yoluyla da kazanılır. Çünkü bu dönemde çocuklar, gelişimsel açıdan, çevredeki insanlara daha çok bağımlıdırlar. Akıldışı düşünceler, akılcı olanların tam tersine, kişinin kısa ve uzun dönemli hedeflerine ulaşmasına engel olurlar. Genellikle talep ve istekleri ifade etmek için kullanılan akılcı olamayan inançlar, insanların kendilerine ve olaylara ilişkin arzu ve tercihlerini zorunlu isteklere-taleplere dönüştürdüğünde ortaya çıkmaktadırlar (Jones, 1982; Corey, 2001).

Ellis (1962), 11 akıldışı inanç ya da akıldışı düşüncenin olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan bazıları;

- *Toplum içinde, herkes tarafından sevilmesi ve onaylanmalıyım.*
- *Kendimi değerli görebilmem için, mükemmel derecede başarılı, yeterli ve yetenekli olmalıyım.*
- *Bazı insanlar kötü ve art niyetlidir ve bu nedenle suçlanmayı ve cezayı hak ederler.*
- *Mutsuzluk dış etkenlere bağlıdır ve kişinin bu dış etmenleri kontrol etme yeteneği çok azdır.*
- *Kişinin bugünkü davranışlarının belirleyicisi geçmiş yaşantısıdır. Geçmişte hayatımızı güçlü bir şekilde etkileyen şey/durum benzer etkilerini ilerde de gösterir.*

- *İnsan problemlerinin değişmez, kesin ve mükemmel çözümleri vardır. Eğer bunlar bulunamazsa sonuç felakettir* (Ellis, 1962; Ellis, 1973; Jones, 1982; Dryden ve Ellis, 1988), şeklinde özetlenebilir.

Akılcı olmayan düşünceler, ADDT'nin odaklandığı en önemli kavram olup, akılcı olmayan inançlarla ilişkisi bulunan bir çok kavramla birlikte ele alınıp incelenmiştir. Kontrol odağı (Wright ve Phill, 1981; Cash, 1984); A tipi kişilik özelliği (Hamberger ve Hasting, 1986); stres (Smith, Houston ve Zurawski, 1984; Stebbins ve Pakenham, 2001); kaygı (Lohr ve Bonge, 1981; Vandervoort, Divers ve Madrid, 1999); benlik saygısı (McLennan, 1987; Mayhew ve Edelman, 1989); psikolojik sağlık (Lichtenberg ve Johnson, 1992); problem çözme (Eryüksel, 1996; Bilge ve Arslan, 2000) bunlardan bazılarıdır. Bu çalışmalara ek olarak özellikle bilişsel-davranışçı çerçevede deneysel bazı çalışmalarda da akılcı olmayan inançlar/düşünceler üzerinde durulmuştur (Kachman ve Mazer, 1990 ; Kirkby, 1994; Gökçakan, 1997; Koç, 1997; Anderson, 2000 ve Hamamcı, 2002).

Yurtdışındaki ve Türkiye'deki akılcı olmayan inançlarla ilgili araştırmalar incelendiğinde, benlik saygısından psikiyatrik belirtilere kadar bir çok alanda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Akılcı olmayan inançların araştırıldığı çalışmalar büyük bir çoğunlukla üniversite öğrencileri ya da "ergen" denilebilecek popülasyonlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yetişkinlerle yapılan çalışmalarda ise özellikle öğretmenlerin akılcı olmayan düşünce örüntülerine yönelmiş çalışma bulunmamaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, toplumsal sistemin temel yapı taşı niteliğinde bulunan bireyin yetiştirilmesinde önemli etkileri bulunan öğretmenlerin akılcı olmayan düşünce yapılarının ele alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle ilköğretim sürecindeki öğretmen-öğrenci etkileşiminin önemi dikkate alındığında, söz konusu bu çalışmanın, eğitim-öğretim sorunlarına yaklaşımda farklı bir bakış açısı katacağı söylenebilir. Diğer taraftan, bilginin paylaşıldığı, bilgiye ulaşma yollarının öğretildiği okullar aynı zamanda doğru ve gerçekçi düşünme becerisinin de kazandırıldığı kurumlar olması nedeniyle, okulların asli unsurları olan öğretmenlerin eğitim-öğretim çerçevesindeki mevcut düşünce yapılarının ele alınmasını önemli hale getirmektedir. Bunun yanı sıra; öğretmenlerin akılcı olmayan inançlarının cinsiyet, medeni durum, hizmet süresi, mezun olunan okul türü, çalışılan okul, branş ve sosyal destek değişkenlerine göre incelenmesi sonucunda elde edilecek bulguların, öğretmenlere yönelik

olarak hazırlanacak müdahale programları, seminer ve çeşitli eğitim çalışmalarının gelişimine zemin hazırlayacağı söylenebilir.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın verileri, 2003-2004 öğretim yılında Mersin'deki "özel" ve "resmi" okullarda görev yapan toplam 633 öğretmeninden elde edilmiştir. Cinsiyet açısından, öğretmenlerin çoğunluğunu kadın öğretmenler oluşturmaktadır (%59.9, n=379). Evlilerin oranının oldukça yüksek olduğu (%82.1, n=520) öğretmenlere hizmet süreleri açısından bakıldığında çoğunluğun (%49.9, n=316) 21 yıl ve üzerinde yıl çalıştığı, onları sırası ile 6-10 yıl (%17.2, n=109), 11-15 yıl (%11.1, n=70), 2-5 yıl (%10.7, n=68), 16-20 yıl (%7.1, n=45) ve 0-1 yıldır çalışanların (%3.9, n=25) izlediği görülmektedir. Öğretmenlerin mezun oldukları yükseköğretim kurumlarına bakıldığında, %40.9 (n=259) ile "Öğretmen Okulu veya Eğitim Enstitüsü" mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Onları "Eğitim Fakültesi" (%34.1, n=216) ve "Fen-Edebiyat, Mühendislik vb" (%25.0, n=158) mezunları izlemektedir. %84.5 (n=535) gibi büyük bir çoğunluğun resmi okullarda, geri kalan kısmının (%15.5, n=98) özel okullarda yer aldığı; öğretmenlerin branş dağılımına bakıldığında ise, çoğunluğun (51.5, n=326) sınıf öğretmeni olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %56.9'u (n= 360) eğitim-öğretim çalışmalarıyla ilgili olarak bir sorunla karşılaştıklarında "sosyal destek" aldıklarını belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada, öğretmenlerin akılcı olmayan inançlarını ölçmek için araştırmacı tarafından geliştirilen "Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği-Öğretmen Formu (AOİÖ-ÖF)"*; kişisel ve mesleki özellikleri belirlemek üzere yine araştırmacı tarafından geliştirilen "Bilgi Formu" kullanılmıştır.

Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği Öğretmen Formu (AOİÖ-ÖF)

Araştırmacı tarafından geliştirilen "Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği Öğretmen Formu (AOİÖ-ÖF)" öğretmenlerde akılcı olmayan inançları ölçmeyi amaçlayan; (1) Hiç Katılmıyorum ile (5) Tamamen Katılıyorum arasında değişen 5'li Likert tipinde (derecelendirme türünde) bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Toplam 33 madde ve üç alt ölçekten oluşan AOİÖ-

* AOİÖ-ÖF, "Öğretmenlerde Tükenmişliğin Akılcı Olmayan İnançlar ile Bazı Mesleki ve Kişisel Değişkenlere Göre Yordanması", Çukurova Üniv. SBE (2004), başlıklı tez çalışması kapsamında geliştirilmiştir.

ÖF'den alınan puanlar, hem toplam hem de her bir alt ölçek için ayrı ayrı hesaplanıp yorumlanabilmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 165, en düşük puan ise 33'tür. Alınan yüksek puanlar, öğretmenlerin akılcı olmayan inançlarının yoğun olduğuna işaret etmektedir.

AOİÖ-ÖF'nin yapı geçerliği çalışması toplam 700 öğretmen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda 33 madde ve üç alt faktörden oluşan bir yapıya ulaşılmıştır. Bu alt faktörler sırasıyla; "*Kendine Yönelik Tutumlar (KYT)*", "*Öğrencilere Yönelik Tutumlar (ÖYT)*" ve "*Okula ve Velilere Yönelik Tutumlar (OKVYT)*"dır. KYT alt ölçeği 15 madden oluşup öğretmenlerin kendilerine ilişkin düşüncelerini içermektedir (*Mükemmel bir öğretmen olabilmek için hata yapmamam gerekir*). 10 maddeden oluşan ÖYT, öğretmenlerin öğrencilerine yönelik düşüncelerini kapsarken (*Sınıfta problemlili öğrenci (ler) görmeye dayanamıyorum*); 8 maddeden oluşan OKVYT ise, öğretmenlerin okula ve velilere yönelik düşüncelerini kapsamaktadır (*En dayanamadığım şey ilgisiz velilerle uğraşmaktır*).

Alt ölçekleriyle korelasyonu sırasıyla .84, .55, ve .67 olan AOİÖ-ÖF'nin toplam puanlarının, ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması kapsamında "Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği-FOTÖ" ile korelasyonuna bakılmış ve iki ölçek arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .50$; $p < .01$).

Ölçeğin 700 kişilik örneklemden elde edilen veriler üzerinde hesaplanan Cronbach-Alpha iç tutarlık katsayıları "*KYT*", "*ÖYT*" ve "*OKVYT*" alt ölçekleri için sırasıyla .85, .76 ve .70 bulunmuştur. Testin tamamı için iç tutarlık katsayısının ise .83 olduğu gözlenmiştir. AOİÖ-ÖF'nin test tekrar test güvenilirlik çalışması, 3 hafta ara ile toplam 77 öğretmenden toplanan veriler üzerinde yapılmıştır. Analizler sonucunda, ölçeğin test tekrar test korelasyon katsayısı toplam puan için .79 bulunmuştur. AOİÖ-ÖF'nin alt ölçeklerine ilişkin testin tekrarı güvenilirlik katsayıları ise şu şekildedir: "*KYT*" .82, "*ÖYT*" .67, "*OKVYT*" .74.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada örneklem grubuna, kişisel, sosyal ve mesleki durumlarına ilişkin veriler elde etmek için, araştırmacı tarafından hazırlanan, "Kişisel Bilgi Formu" verilmiştir. Bu formula, araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel ve mesleki özelliklerine ilişkin veriler elde edilmiştir. Bunlar; cinsiyet, medeni durum, hizmet süresi (çalışma yılı), mezun olunan okul türü, çalışılan okul türü, branş ve sosyal destek alıp almamadır.

Verilerin Analizi

AOİÖ-ÖF alt ölçek puanları açısından bağımsız değişkenlere bağlı bir farklılaşmanın olup olmadığını değerlendirmek için 't-testi' ve "varyans analizi" kullanılmış, gerekli durumlarda "Tukey Testi" ve "t-Testi" kullanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında .05 anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, örnekleme giren öğretmenlerin kişisel ve mesleki özellikleri ile bu özelliklere bağlı olarak Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği Öğretmen Formu (AOİÖ-ÖF) alt ölçek puan ortalamalarına ilişkin bir farklılaşma olup olmadığına yönelik bulgular verilmiştir. İzleme kolaylığı açısından AOİÖ-ÖF alt ölçekleri "Kendine Yönelik Tutumlar (KYT)" , "Öğrencilere Yönelik Tutumlar (ÖYT)" ve "Okula ve Velilere Yönelik Tutumlar (OKVYT)" a ilişkin analiz sonuçları aynı tablo içinde yer almıştır.

Cinsiyete Göre Öğretmenlerde Akılcı Olmayan İnançlar

Öğretmenlerin AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanlarının cinsiyetlerine göre farklı olup olmadığı bağımsız gruplar için t-testi ile analiz edilmiş ve sonuçlara ilişkin ortalama (X), standart sapma (S) ve "t" değerleri Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre AOİÖ-ÖF Toplam Puan ve Alt Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma ve "t" Değerleri

	Gruplar	n	X	S	t	p
AOİÖ-ÖF (Toplam)	Kadın	379	100.76	13.58	-0.11	.999
	Erkek	254	100.77	14.63		
Kendine Yönelik Tutumlar	Kadın	379	48.85	9.45	-1.893	.059
	Erkek	254	50.31	9.48		
Öğrencilere Yönelik Tutumlar	Kadın	379	21.60	4.94	.241	.809
	Erkek	254	21.50	5.53		
Okula-Velilere Yönelik Tutumlar	Kadın	379	30.30	4.61	3.42	.001
	Erkek	254	28.96	5.10		

Tablo 1 incelendiğinde, yapılan bağımsız gruplar için t-testi sonucunda, AOİÖ-ÖF'nin "[t (631) = -0.11, p> .05]" toplam puanları açısından kadın ve erkek öğretmenlerin ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık görülmezken, "OKVYT" [t (631) = 3.42, p< .001] alt ölçeğinde kadınların lehine önemli bir farklılık bulunmuştur. Benzer şekilde "ÖYT" [t (631) = .241 p> .05] alt ölçeğinde kadınların, "KYT" [t (631) = -

1.893, $p > .05$)] alt ölçeğinde erkek öğretmenlerin ortalamaları daha yüksek görünse de bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre, bayan öğretmenlerin okula ve öğrenci velilerine yönelik akılcı olmayan inançlara meslektaşları erkek öğretmenlerden daha fazla sahip oldukları söylenebilir.

Medeni Duruma Göre Öğretmenlerde Akılcı Olmayan İnançları

Medeni durumlarına göre öğretmenlerin AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanlarının farklı olup olmadığı bağımsız gruplar için t-testi ile analiz edilmiş ve sonuçlara ilişkin ortalama, standart sapma ve “t” değerleri Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Medeni Durumlarına Göre AOİÖ-ÖF Toplam ve Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma ve “t” Değerleri

	Gruplar	N	X	S	T	P
AOİÖ-ÖF (Toplam)	Evli	520	100.70	13.98	-.231	.817
	Bekâr	113	101.04	14.16		
Kendine Yönelik Tutumlar	Evli	520	49.42	9.40	-.090	.929
	Bekâr	113	49.51	9.91		
Öğrencilere Yönelik Tutumlar	Evli	520	21.64	5.18	.868	.386
	Bekâr	113	21.17	5.21		
Okula-Velilere Yönelik Tutumlar	Evli	520	29.63	4.93	-1.420	.156
	Bekâr	113	30.35	4.44		

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin medeni durumlarına göre AOİÖ-ÖF’nin [$t(631) = -.231, p > .05$] toplam puan ile KYT [$t(631) = -.090, p > .05$] ve OKVYT [$t(631) = -1.420, p > .05$] alt ölçeklerinde “bekar” öğretmenlerin; diğer taraftan, ÖYT [$t(631) = .868, p > .05$] alt ölçeğinde “evli” öğretmenlerin lehine bir farklılık bulunsa da bu farklılığın istatistiksel olarak önemli olmadığı görülmektedir.

Hizmet Sürelerine Göre Öğretmenlerin Akılcı Olmayan İnançları

Öğretmenlerin AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanlarının hizmet sürelerine göre farklı olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Hizmet Sürelerine Göre AOİÖ-ÖF Toplam ve Alt Ölçek Puanlara İlişkin ANOVA Sonuçları

	Hiz. Süresi	n	X	S	F	p
AOİÖ-ÖF (Toplam)	0-5	93	100.40	11.23	.323	.862
	6-10	109	99.55	14.18		
	11-15	70	100.65	15.20		
	16-20	45	101.28	15.05		
	21 ve üzeri	316	101.24	14.30		
Kendine Yönelik Tutumlar	0-5	93	47.98	7.99	6,424	.000
	6-10	109	46.75	9.10		
	11-15	70	48.01	10.27		
	16-20	45	48.33	10.42		
	21 ve üzeri	316	51.26	9.39		
Öğrencilere Yönelik Tutumlar	0-5	93	21.82	5.30	2,162	.072
	6-10	109	22.03	5.39		
	11-15	70	21.82	4.86		
	16-20	45	23.11	5.41		
	21 ve üzeri	316	21.03	5.07		
Okula-Velilere Yönelik Tutumlar	0-5	93	30.59	3.61	5,101	.000
	6-10	109	30.77	4.77		
	11-15	70	30.81	5.18		
	16-20	45	29.84	4.53		
	21 ve üzeri	316	28.93	5.04		

Tablo-3'te görüldüğü gibi, hizmet süreleri farklı öğretmenlerin AOİÖ-ÖF [$F(4,628) = .323$; $p > .05$] toplam puanları açısından fark görülmezken, "KYT" [$F(4,628) = 6.424$; $p < .05$] ve "OKVYT" [$F(4,628) = 5.101$; $p < .05$] alt ölçeklerinden elde edilen puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılıklar bulunmuştur. Hizmet süresi açısından alt ölçek puanları arasında gözlenen önemli düzeydeki bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacı ile Tukey Testi uygulanmıştır. Tukey Testiyle elde edilen sonuçlara göre, "KYT" alt ölçeğinde "21 yıl ve daha fazla" ($X = 51.26$) hizmeti bulunan öğretmenlerin "0-5 yıl" ($X = 47.98$) ve "6-10 yıl" ($X = 46.75$) çalışan öğretmenlerden daha fazla kendine yönelik akılcı olmayan inançlara sahip oldukları görülmüştür.

"OKVYT" alt ölçeğinde ise, "21 yıl ve üzerinde" ($X = 28.93$) çalışan öğretmenlerin "0-5 yıl" ($X = 30.59$), "6-10 yıl" ($X = 30.77$) ve "11-15 yıl" ($X = 30.81$) çalışan öğretmenlerden daha az akılcı olmayan inançlara sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuçlara göre, okula ve öğrenci velilerine yönelik akılcı olmayan inançlar hizmet süresi arttıkça azalmakta; diğer taraftan, öğretmenlerin kendine yönelik akılcı olmayan inançları ise hizmet süresinin artışına bağlı olarak artmaktadır.

Mezun Oldukları Okullara Göre Öğretmenlerin Akılcı Olmayan İnançları

Öğretmenlerin AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanlarının mezun oldukları okullara göre bir farklılaşma olup olmadığını incelemek amacıyla ANOVA yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo-4'te verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okullara Göre AOİÖ-ÖF Toplam ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin ANOVA Sonuçları

	Mezun Olunan Okullar	n	X	S	F	p
AOİÖ-ÖF (Toplam)	Eğitim Fakültesi	216	101.60	14.38	2.254	.106
	Öğret. Okulu veya Eğit. Enst.	259	101.31	14.48		
	Diğer*	158	98.73	12.47		
Kendine Yönelik Tutumlar	Eğitim Fakültesi	216	48.78	9.72	7.703	.000
	Öğret. Okulu veya Eğit. Enst.	259	51.11	9.41		
	Diğer*	158	47.59	8.87		
Öğrencilere Yönelik Tutumlar	Eğitim Fakültesi	216	22.04	22.04	1.463	.232
	Öğret. Okulu veya Eğit. Enst.	259	21.26	21.26		
	Diğer*	158	21.37	21.37		
Okula-Velilere Yönelik Tutumlar	Eğitim Fakültesi	216	30.77	30.77	8.675	.000
	Öğret. Okulu veya Eğit. Enst.	259	28.93	28.93		
	Diğer*	158	29.75	29.75		

*Üniversitelerin Fen-Edebiyat, Mühendislik, Açıköğretim vb. fakültelerinden mezun olanlar

Tablo-4'te görüldüğü gibi, mezun oldukları okullara göre öğretmenlerin AOİÖ-ÖF'nin "KYT" [$F(2,630) = 7.703$; $p < .05$] ve "OKVYT" [$F(2,630) = 7.703$; $p < .05$] alt ölçeklerinden elde edilen puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılıklar bulunmuştur. Söz konusu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacı ile Tukey Testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlara göre, "KYT" alt ölçeğinde "öğretmen okulu veya eğitim enstitüsü" ($X=51.11$) mezunu öğretmenlerin "eğitim fakültesi" ($X= 48.78$) ve "diğer" ($X=47.59$) fakültelerden mezun olan öğretmenlerden daha fazla akılcı olmayan inançlara sahip oldukları belirlenmiştir.

"OKVYT" alt ölçeğinde, "eğitim fakültesi" ($X=30.77$) mezunu öğretmenlerin "öğretmen okulu veya eğitim enstitüsü" ($X=28.93$) mezunu öğretmenlerden daha fazla akılcı olmayan inanca sahip olduğu görülmüştür. "ÖYT" alt ölçeğinde ise "eğitim fakültesi" ($X=22.04$) mezunlarının ortalamaları "diğer" ($X=21.37$) fakültelerden mezun olan öğretmenlerden daha yüksek çıksa da bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı görünmemektedir. Elde edilen bu sonuçlara göre, "eğitim fakültelerinden"

mezun olan öğretmenlerin “öğretmen okulu veya eğitim enstitüsü” mezunları ile “diğer” fakültelerden mezun olan öğretmenlerden daha fazla akılcı olmayan inançlara sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Çalıştıkları Okullara Göre Öğretmenlerin Akılcı Olmayan İnançları

Öğretmenlerin AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanlarının çalıştıkları okullara göre (resmi ve özel) farklı olup olmadığı bağımsız gruplar için t-testi ile analiz edilmiş ve sonuçlara ilişkin ortalama, standart sapma ve “t” değerleri Tablo-5’te verilmiştir.

Tablo 5. Resmi ve Özel İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin AOİÖ-ÖF Toplam ve Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve “t” Değerleri

	Gruplar	n	X	S	t	p
AOİÖ-ÖF (Toplam)	Resmi	535	100.76	14.21	-0.29	.977
	özel	98	100.80	12.86		
Kendine Yönelik Tutumlar	Resmi	535	48.91	9.46	-3.25	.001
	Özel	98	52.28	9.15		
Öğrencilere Yönelik Tutumlar	Resmi	535	21.89	5.11	3.87	.000
	Özel	98	19.71	5.18		
Okula-Velilere Yönelik Tutumlar	Resmi	535	29.94	4.90	2.13	.033
	Özel	98	28.80	4.50		

Tablo-5’te görüldüğü gibi, “resmi” ve “özel” okullarda çalışan öğretmenlerin AOİÖ-ÖF’nin "KYT" [$t(631) = -3.35$; $p < .05$] alt ölçeğinde “özel” okullarda çalışan öğretmenlerin; "ÖYT" [$t(631) = 3.87$; $p < .05$] ve "OKVYT" [$t(631) = 2.13$; $p < .05$] alt ölçeklerinde ise “resmi” ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin lehine önemli farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre “özel” okullarda görev yapan öğretmenlerin kendilerine ilişkin, diğer taraftan “resmi” okullarda görev yapan öğretmenlerin öğrenci-veli ve okula ilişkin akılcı olmayan inançlarının daha yoğun olduğu söylenebilir.

Branşlarına Göre Öğretmenlerin Akılcı Olmayan İnançları

Sınıf ve branş öğretmenlerinin, AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanları arasında farklılık olup olmadığı bağımsız gruplar için t-testi ile analiz edilmiş ve sonuçlara ilişkin ortalama, standart sapma ve t değerleri Tablo-6’da verilmiştir.

Tablo 6. Sınıf ve Branş Öğretmenlerin AOİÖ-ÖF Toplam ve Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

	Gruplar	n	X	S	t	p
AOİÖ-ÖF (Toplam)	Sınıf Öğret.	326	100.25	13.69	-.944	.345
	Branş Öğret.	307	101.30	14.32		
Kendine Yönelik Tutumlar	Sınıf Öğret.	326	49.88	9.36	1.21	.224
	Branş Öğret.	307	48.96	9.61		
Öğrencilere Yönelik Tutumlar	Sınıf Öğret.	326	20.98	5.07	-2.91	.004
	Branş Öğret.	307	22.17	5.24		
Okula-Velilere Yönelik Tutumlar	Sınıf Öğret.	326	29.38	4.87	-2.01	.044
	Branş Öğret.	307	30.16	4.82		

“Sınıf” ve “branş” öğretmenlerinin AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanları karşılaştırıldığı bağımsız gruplar için t-Testi sonuçları incelendiğinde, “ÖYT” [$t(631) = -2.91$; $p < .05$] ile “OKVYT” [$t(631) = -2.01$; $p < .05$] alt ölçek puanları arasında “branş” öğretmenlerinin lehine önemli farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, branş öğretmenlerinin öğrencilere, velilere ve okula ilişkin akılcı olmayan inançlarının daha fazla olduğu söylenebilir.

Sosyal Destek Açısından Öğretmenlerin Akılcı Olmayan İnançları

Bu bölümde, iki farklı bulgu sunulmuştur. Birincisinde öğretmenler “sosyal destek alan” ve “sosyal destek almayan” diye iki gruba ayrılmış; ikincisinde ise öğretmenler “sosyal destek aldıkları kaynak” açısından karşılaştırılmışlardır.

Sosyal Destek Alan ve Sosyal Destek Almayan Öğretmenlerin Akılcı Olmayan İnançları

Sosyal destek alan ve almayan öğretmenlerin, AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek üzere bağımsız gruplar için t-Testi yapılmış ve sonuçlara ilişkin ortalama, standart sapma ve “t” değerleri Tablo-7’de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal Destek Alan ve Almayan Öğretmenlerin AOİÖ-ÖF 'nin Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve "t" Değerleri

	Gruplar	n	X	S	t	p
AOİÖ-ÖF (Toplam Puan)	Sos. Des. Var	360	100.08	13.30	-1.41	.158
	Sos. Des. Yok	273	101.67	14.85		
Kendine Yönelik Tutumlar	Sos. Des. Var	360	49.53	9.28	.299	.765
	Sos. Des. Yok	273	49.31	9.77		
Öğrencilere Yönelik Tutumlar	Sos. Des. Var	360	21.03	4.98	-2.92	.004
	Sos. Des. Yok	273	22.24	5.36		
Okula-Velilere Yönelik Tutumlar	Sos. Des. Var	360	29.50	4.59	-1.55	.121
	Sos. Des. Yok	273	30.10	5.18		

Tablo-7’de görüldüğü gibi, “sosyal destek alan” ve “sosyal destek almayan” öğretmenlerin AOİÖ-ÖF’nin "ÖYT" [$t(631) = -2.92$; $p < .05$] alt ölçeğindeki puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar çıkmıştır. Bu farklılık, “sosyal destek almayanların” lehine bulunmuştur. Elde edilen bu sonuçlara göre, herhangi bir kaynaktan “sosyal destek almayan” öğretmenlerin öğrencilere yönelik akılcı olmayan inançlarının daha fazla olduğu; başka bir ifade ile sosyal destek almanın öğrencilere yönelik akılcı olmayan inançlar üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

Sosyal Destek Kaynağı Açısından Öğretmenlerin Akılcı Olmayan İnançları

Örnekleme giren öğretmenlerin AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanlarında sosyal destek aldıkları kaynağa göre bir farklılaşma olup olmadığını incelemek amacıyla ANOVA yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo-8’de (Bkz. s. 88) verilmiştir.

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal destek aldıkları kaynağa bağlı olarak, AOİÖ-ÖF’nin "ÖYT" [$F(5,354) = 2.91$; $p < .05$] alt ölçek puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. "ÖYT" alt ölçek puanlarındaki farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Tukey testi uygulanmış ancak analizler sonucunda gruplar arası farklılıklar görülememiştir. Bu nedenle, en küçük farklılıklara yönelik hassas ölçümler yapan LSD Testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlara göre; “ÖYT” alt ölçeğinde “psikolojik danışman” dan ($X = 18.24$) destek alan öğretmenlerin “yönetici”, ($X = 28.98$) “diğer öğretmenler”, ($X = 29.90$) “eş”, ($X = 30.53$) “aile” ($X = 29.00$) ve “birden fazla kaynaktan” ($X = 29.70$) destek alan öğretmenlerden daha az akılcı olmayan inanca sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 8. Öğretmenlerin Sosyal Destek Aldıkları Kaynağa AOİÖ-ÖF'nin Alt Ölçek Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Sos. Des. Kay.	n	X	S	F	p
AOİF-ÖF (Toplam Puan)	Yönetici	55	100.30	15.00	.402	.847
	Diğer Öğretmenler	85	100.57	13.59		
	Aile	36	101.25	11.01		
	Eş	28	101.46	11.61		
	Birden Fazla Kaynaktan	131	99.59	12.92		
	Okul Psikolojik Danş.	25	97.24	15.66		
Kendine Yönelik Tutumlar	Yönetici	55	50.45	10.26	.580	.715
	Diğer Öğretmenler	85	49.27	9.45		
	Aile	36	50.47	8.69		
	Eş	28	47.85	8.71		
	Birden Fazla Kaynaktan	131	49.12	9.13		
	Okul Psikolojik Danş.	25	51.16	8.91		
Öğrencilere Yönelik Tutumlar	Yönetici	55	20.87	4.34	2.91	.014
	Diğer Öğretmenler	85	21.40	4.64		
	Aile	36	21.77	5.09		
	Eş	28	23.07	4.38		
	Birden Fazla Kaynaktan	131	20.77	5.10		
	Okul Psikolojik Danş.	25	18.24	6.18		
Okula-Velilere Yönelik Tutumlar	Yönetici	55	28.98	5.38	1.35	.241
	Diğer Öğretmenler	85	29.90	5.15		
	Aile	36	29.00	4.67		
	Eş	28	30.53	3.65		
	Birden Fazla Kaynaktan	131	29.70	3.89		
	Okul Psikolojik Danş.	25	27.84	4.68		

TARTIŞMA VE YORUM

Öğretmenlerde akılcı olmayan inançlarının, kişisel ve mesleki değişkenler çerçevesinde ele alındığı bu çalışmada, medeni durum değişkeni dışındaki cinsiyet, hizmet süresi, mezun olunan okul, çalışılan okul, brans ve sosyal destek değişkenleri açısından anlamlı düzeyde önemli farklılaşmanın olduğu görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde, cinsiyet ile AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, "OKVYT" altölçeğinde kadınların lehine önemli bir farklılık görülmüştür. Cinsiyete ilişkin olarak elde edilen bulgu yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Yetişkinlerle yapılan çalışmada Lichterberg ve Johnson

(1992), kadınların onaylanma, yeterlik ve başarı ihtiyacının yüksek olduğunu; öğrencilerle yapılan çalışmada Coleman ve Ganong (1989), kız öğrencilerin erkeklere göre sevilme ve onay isteği ile bağımlı olma puanlarının yüksek çıktığını belirtmiştir. Benzer şekilde Eryüksel'in (1996) çalışması, kız öğrencilerin ana-babadan onay görme ihtiyacının erkek öğrencilerden daha fazla olduğunu göstermiştir. Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmada Yurtal (1999) erkek öğrencilerin suçlama eğilimlerinin kız öğrencilerden fazla olduğunu belirtirken; Bilge, Arslan ve Doğan (2000) ile Gündoğdu, Çelikkaleli ve Çapri (2003) ise çalışmalarında akılcı olmayan inanç puanlarının cinsiyete bağlı olarak farklılaşmadığını belirtmişlerdir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, kadın öğretmenlerin "OKVYT" alt ölçek puanlarının yüksek çıkmasında, kültürel yapının kadınlara yüklediği rol ve onların duygusal özelliklerinin etkili olduğu düşünülebilir. Annelik rolü gereği, kendi evinin düzeninden, çocuklarının bakımından birinci derecede sorumlu görülen ve bu noktalarda kontrolü olan kadın öğretmenlerin, küçük istisnalar dışında, çoğunlukla erkeklerin yönetimindeki, iş ortamlarına bu düzenliliği yansıtamamanın etkisiyle okula ve işleyişe ilişkin problemlerden daha kolay etkilendikleri ve duyarlı hale geldikleri söylenebilir. Tümkeya'nın (1996) belirttiği gibi, kadınlar iş ve özel yaşantılarında yüklendikleri sorumluluklar ve karşılaştıkları zorluklar nedeniyle daha çok olumsuz stres tepkileri gösteriyor olabilirler. Bunun yanı sıra, kadınlara ait "menstural"* dönemlerin, olaylar ve durumlar üzerinde erkeklerden farklı değerlendirmeler yapmalarında etkili olduğu düşünülebilir. Kirkby'nin (1994) yaptığı deneysel çalışma bu yorumu destekler niteliktedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar bilişsel davranışçı terapi programının kadınların premenstural belirtileri ile akılcı olmayan düşünme biçimlerini azalttığını göstermiştir.

Medeni durum değişkeni ile AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanları ele alındığında, evli ve bekar öğretmenlerin ortalamaları arasındaki farkın önemli olmadığı görülmüştür. Farkın çıkmayışı, akılcı olmayan inançlarla ilgili olarak değerlendirme yapılan alanın sınırlandırılmış olmasından kaynaklanabilir. Araştırmada, öğretmenlerin eğitim-öğretim ortamındaki etkileşimleri dikkate alınarak ölçek maddeleri hazırlanmış ve iş ortamındaki düşünme biçimlerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda, çalışılan ortamla ilgili örüntüler üzerindeki değerlendirme biçimlerinin medeni duruma ilişkin pozisyonlardan etkilenmemesi normal bir sonuç olarak karşılanabilir. Akılcı olmayan inançlarla ilgili çalışmalar çoğunlukla üniversite ve lise öğrencileriyle yapıldığından medeni durum değişkenine ilişkin bir değerlendirmeye rastlanmamıştır. Öğretmenlerde psikolojik belirtilerin

* Adet dönemi

incelendiği bir araştırmasında Tümkiye (1996) evli öğretmenlerin somatizasyon alt ölçek puan ortalamalarının bekâr öğretmenlerin ortalamasından daha fazla olduğunu belirtmiştir

Hizmet süresi ile AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanlarına yönelik bulgular, hizmet süresine bağlı olarak "KYT" altölçek puanlarının arttığını ve "OKVYT" altölçek puanlarının azaldığını göstermektedir. Özellikle meslekte 21 yıl ve üzerinde hizmeti bulunan öğretmenlerin "KYT" alt ölçek puanlarının yüksek çıktığı görülmüştür. Öğretmenlerin kendilerine yönelik zorunluluklarını içeren ve mükemmelliyetçiliğe vurgu yapan ifadelerden oluşan bu alt ölçeğin, tecrübeli öğretmenlerce rasyonel olarak algılandığı ifade edilebilir. Yılların verdiği deneyimle birçok problemle karşılaşmış ve çözümler üretmiş, öğrenciler yetiştirmiş ve bu öğrencilerinin toplumdaki başarılarından kendilerine pay çıkarmış öğretmenler kendilerini gerçekten "mükemmel" olarak algılıyor olabilirler. Bu algılayış biçimi nedeniyle "OKVYT" alt ölçek puanlarının da genç ve daha deneyimsiz öğretmenlerin puanlarından düşük çıktığı söylenebilir. Lichtenberg ve Johnson (1992), yetişkin deneklerle yaptıkları çalışmada, yaşı büyük olanların gençlere göre onaylanma, yeterlik ve başarı ihtiyacının yüksek olduğu belirtmiştir.

Mezun olunan okul değişkenine göre AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanları arasında fark olduğu görülmüştür. Buna göre "KYT" alt ölçeğinde "öğretmen okulu veya eğitim enstitüsü" mezunu öğretmenlerin, "OKVYT" alt ölçeğinde ise "eğitim fakültesi" mezunlarının en yüksek ortalamaya sahip öğretmenler olduğu belirlenmiştir. "Öğretmen okulu veya eğitim enstitüsü" mezunu öğretmenlerin hizmet süresi en fazla olan (21 yıl ve üzeri) grubu oluşturdukları düşünülürse, elde edilen bulgunun çalışma yılının fazlalığına bağlı olarak artan deneyim ve tecrübeye ilişkin yorumlarla paralel değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Bulgular, "eğitim fakültesi" mezunu öğretmenlerin "OKVYT" alt ölçek puan ortalamalarının "diğer" fakülte mezunu öğretmenlerin ortalamalarından daha yüksek olduğunu; başka bir ifadeyle "eğitim fakültesi" mezunlarının akılcı olmayan inanç ya da düşüncelere daha fazla sahip olduklarını göstermektedir. Sonucun bu şekilde çıkmasında birkaç faktörün etkili olabileceği düşünülebilir. Bunlardan ilki, eğitim fakültesi mezunlarının öğrencilik yıllarından itibaren "ideal öğretmen" misyonuyla oldukça fazla donatılarak mesleğe atılmaları olabilir. Söz konusu bu idealizmle donatılan öğretmenler, eğitim sistemi ve öğretmenlik mesleğine ilişkin gerçeklerle karşılaştığında böyle bir beklenti ve hazırlığı olmayan

“diğer” fakülte mezunu öğretmenlerden daha fazla duyarlı hale geliyor ve daha fazla sorun yaşıyor olabilirler. Bunun yanı sıra, “diğer” fakültelerden mezun olup da öğretmenlik yapanların eleştirilmek korkusuyla kendilerini okula ilişkin problemlerin dışında tutup sorunlar üzerinde çok fazla yorum yapmadıkları söylenebilir. Diğer bir faktör, eğitim fakültelerini tercih eden öğrencilerin kendilerine özgü nitelikleriyle ilişkili nedenlerden kaynaklanabilir. Bu fakülteleri tercih eden öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri, öğretmenliği tercih etme nedenleri, mesleğe uygunlukları gibi çeşitli özellikleri ileriki yıllarda tutumlarını etkiliyor olabilir. Gündoğdu, Çelikkaleli ve Çapri (2003), değişik fakültelerden gelen öğrencilerle yaptıkları çalışmalarında, eğitim fakültelerinde okuyan öğrencilerin akılcı olmayan inanç puan ortalamalarının diğer fakülte öğrencileriyle karşılaştırıldığında en yüksek grubu oluşturduklarını belirtmişlerdir.

Çalışılan okul değişkenine göre AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanlarına bakıldığında, “resmi” okullarda çalışan öğretmenlerin en yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Özel okullarda görev yapanların hizmet süreleri fazla olan hatta birçoğunun emekli olduktan sonra çalışmayı sürdüren öğretmenler olduğu düşünülürse, meslekteki çalışma süresinin “KYT” ve diğer alt ölçeklerdeki sonuçlarına ilişkin yorumlarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bunun yanı sıra özel okullar ve öğretmenlerinin daha iyi ve kaliteli olduğuna ilişkin toplumsal yüklemelerin, özel okullardaki çalışma koşullarının, öğrenci-veli profilinin farklı olmasının, yönetim anlayışındaki farklılıkların bu kurumlarda çalışan öğretmenlerin eğitim-öğretim ortamındaki düşünme biçimlerini etkilediği ifade edilebilir. Benzer bir sonuç Tümkaya’nın (1996) çalışmasında görülmektedir. Bu çalışmada okulun SED’i ile ilgili bulgular SED açısından üst SED’deki (özel okullardaki) öğretmenlerin somatizasyon, anksiyete, öfke-düşmanlık, fobik reaksiyon ve psikotizm altölçek puanları ile genel semptom puanlarının daha düşük olduğunu göstermiştir.

Bulgular, “branş” öğretmenlerinde “ÖYT” ve “OKVYT” alt ölçek puan ortalamasının daha yüksek olduğunu göstermiştir. İlköğretim ilk aşamasında öğrenim gören öğrencilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişim dönemlerine has özellikleri, öğrenci velilerinin çocuklarıyla daha ilgili olmaları, öğretmenlerin, tavır ve davranışlarıyla, öğrencilerin gözünde en önemli model olmaları gibi faktörlerin bu aşamada görev yapan “sınıf” öğretmenlerinin öğrencilere, ailelerine ve okula ilişkin algılama ve değerlendirmeleri üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Bunun tersi düşünüldüğünde, ilköğretim 6. sınıfla birlikte öğrencilerde fizyolojik ve psikolojik değişimlerin olması, bu değişimlerin sosyal hayata dengesiz

yansıması, ön ergenlik dönemine ilişkin sürece girilmesi, aile ilgisinin azalması, her öğrenciyi tanımak için öğretmenlerin yeterince zamanını olmaması gibi faktörler bu dönemde görev yapan “branş” öğretmenlerinin öğrencilerine ve ailelerine yönelik olumsuz bir tutum içine girmelerinde etkili olabileceği düşünülebilir.

Sosyal destek ile AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanları incelendiğinde, sosyal destek almayanların "ÖYT" alt ölçek puan ortalamalarının yüksek olduğu; sosyal destek kaynağı açısından ise, özellikle “psikolojik danışman” lardan destek alanların "ÖYT" alt ölçek puanlarının en az olan grup olduğu görülmüştür. Öğretmenlik mesleği, öğrencilerle ve aileleriyle yüz yüze etkileşimi içeren, ülkemiz açısından, ekonomik geliri düşük, diğer taraftan üst düzeyde fiziksel ve duygusal efor (çaba) gerektiren bir çalışma alanı olarak değerlendirilebilir. Öğrenci ve ailelerinin SED'ine bağlı olarak her okulun kendine özgü problemleri bulunmaktadır. Aynı ortamda sorunlarla birlikte karşılaşan ve çözmeye çalışan öğretmenlerin birbirleriyle olumlu etkileşim içinde bulunmaları, hem olumsuz duygu ve düşüncelerini sağaltmalarına yardımcı olduğu, hem de oluşturdukları bu sosyal destek kalkını ile birçok olası problemten korundukları söylenebilir. Bunun yanı sıra, özellikle “psikolojik danışman”lardan destek alanların akılcı olmayan inançlarının düşük çıkması eğitimde psikolojik hizmetler alanında önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu sonucun, eğitim-öğretim hizmetleri yerine getirilirken “psikolojik danışman” ların sunduğu profesyonel yardımın sadece öğrenciler için değil, öğretmenler için de ne kadar önemli olduğunu göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Öğretmenlerin AOİÖ-ÖF toplam ve alt ölçek puanları ile kişisel ve mesleki özelliklerine ilişkin araştırma sonuçları, kadınların, mesleki deneyimi az olanların, resmi okulda çalışanların, sosyal destek almayan ve branş öğretmenlerin daha fazla akılcı olmayan inançlara sahip olduklarını göstermiştir. Araştırmanın bulgularına ve yorumlara dayanılarak aşağıda belirtilen öneriler getirilmiştir:

- ✓ Çalışmada, örneklem grubu olarak ilköğretim öğretmenleri seçilmiş ve doğrudan öğretmenlerin eğitim-öğretim ortamlarına ilişkin akılcı olmayan inançları/düşünceleri ele alınmaya çalışılmıştır. Öğretmenlerin akılcı olmayan inanç yapılarını daha net görülebilmesi için benzer

çalışmaların değişik türdeki okullarda tekrar edilmesinde fayda görülmektedir.

- ✓ Farklı türdeki (Meslek, Anadolu ya da Fen liseleri gibi) okullarda yapılacak araştırmalarda AOİÖ-ÖF'nin kullanılması halinde geçerlik-güvenirlilik çalışmalarının yapılması daha sağlıklı sonuçlara ulaşılmasına olanak sağlayacaktır.
- ✓ Araştırma kapsamında, öğretmenlerin akılcı olmayan inançları, klasik olarak nitelendirilebilecek kişisel ve mesleki değişkenler ele alınmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda akılcı olmayan inançlar stresle başa çıkma, öfke kontrolü, yetkinlik, sınıf yönetimi vb. yapılarla birlikte ele alınıp değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra; kişisel ve mesleki değişkenlerin akılcı olmayan inançlar üzerindeki ortak etkileri incelenebilir.
- ✓ Öğretmenlerde akılcı olmayan inançların değerlendirilmesi, bu yapıya müdahaleyle ilgili çalışmaları hızlandıracağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarından hareketle, öğretmenlerin akılcı olmayan inançlar konusunda bilinçlendirilmesi gerektiği öne sürülebilir. Bunun için:
 - Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) odaklı, bilinçlendirme ve müdahale programları uygulanabilir.
 - Psikolojik Danışma ve Rehberlik yıllık planlarına öğretmenlerle de ilgili etkinlikler yerleştirilebilir. Araştırmanın sosyal destek alan (özellikle de okul rehber öğretmeninden/psikolojik danışmanından) öğretmenlerin daha az akılcı olmayan inançlara sahip oldukları bulgusundan yola çıkarak, bu etkinlikler akademik yıl boyunca periyodik olarak verilebilir.
 - Araştırmanın mezun olunan okula ilişkin sonuçları çerçevesinde, ilgili çalışmalar eğitim fakülteleri boyutunda ele alınıp, önleyici PDR hizmetleri çerçevesinde, öğretmen adaylarının akılcı olmayan inançlarına erken müdahaleler yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Anderson, S.L. (2000). *The effects of rational emotive behavior intervention on irrational beliefs and burnout among middle school teachers in the state of Iowa*. Doctora Thesis, University of Northern Iowa,
- Bilge, F. ve Arslan, A. (2000). Akılcı olmayan düşünce düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerini değerlendirmeleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 11 (13), 2000, 7-18.

- Bilge, F., Arslan, A. ve Doğan, Ş. (2000). Ankara ili sığınma evine başvuran kadınların problem çözme becerilerini değerlendirmeleri, akılcı olmayan düşünceleri, kızgınlık, umut ve özsaygı düzeylerine ilişkin karşılaştırmalı bir inceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 11 (13), 19-32.
- Cash, T. F. (1984). The irrational beliefs test: Its relationship with cognitive-behavioral traits and depression. *Journal of Clinical Psychology*, 40 (6), 1399-1045.
- Coleman, M. ve Ganong, L. H. (1989). Sex, sex-roles and irrational beliefs. *Psychological Reports*, 61,631-638.
- Corey, G. (2001). *Theory and practice of counseling and psychotherapy*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Dryden, W. ve Ellis, A. (1988). Rational-emotive therapy. (Ed. Keith S. Dabson.) *Handbook of Cognitive Behavioral Therapies* (pp.214-272), London: Hutchinson.
- Ellis, A. (1962). *Reason and emotion in psychotherapy*. New York: Springer.
- . (1973). Rational-Emotive Psychotherapy. (Ed: Patterson, C.H.) *Theories of counseling and psychotherapy* (pp. 49-57). New York: Harpe and Row Publishers.
- Eryüksel, G. N. (1996). *Ana-baba ve ergen ilişkilerinin problem çözme, iletişim becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısı açısından incelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi,
- Gökçekan, N. (1997). *Çeşitli derecelerdeki depresyonun giderilmesinde Beck'in bilişsel terapisinin etkinliğinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Gündoğdu, M., Çelikkakeli, Ö. ve Çapri, B. (2003). Üniversite öğrencilerinde akılcı olmayan inançlar ve dindarlık. VII. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, 9-11 Temmuz, Malatya.
- Hamamcı, Z. (2002). *Bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş psikodrama uygulamasının kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve temel inançlar üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hamberger, L. K. ve Hasting, J. E. (1986). Irrational beliefs underlying type a behavior: Evidence For a Cautious Approach. *Psychological Report*. 59, 19-25.
- Jones, N. (1982). *The theory and practice of counseling psychology*, (Çev: F.Akkoyun ve ark.), Ankara.
- Kachman, D. J. ve Mazer, G. E. (1990). Effects of rational-emotive education on the rationality, neuroticism and defense mechanism of adolescence. *Adolescence*, 15 (97), 130-144.

- Kirkby, R. J. (1994). Changes in premenstrual symptoms and irrational thinking following cognitive-behavioral coping skills training, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62 (5), 1026-1032.
- Koç, M. (1997). *Rasyonel emotif terapisinin düşük benlik kabulünü yükseltmedeki etkinliğinin araştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Lichtenberg, J.; W., Johnson ve D. DeVore. (1992). Physical illness and subscription to Ellis's irrational beliefs. *Journal of Counseling and Development*, 71 (2), 157-163.
- Lohr, J.M. ve Bonge, D. (1981). On the distinction between illogical and irrational beliefs and their relationship to anxiety. *Psychological Reports*, 48, 191-194.
- Mayhew, R. ve Edelman, R.J. (1989). Self-esteem, irrational beliefs and coping strategies in relation to eating problems in a non-clinical population. *Personality and Individual Differences*, 10 (5), 581-584
- McLennan, J. P. (1987). Irrational beliefs in relation to self esteem and depression. *Journal of Clinical Psychology*, 43 (1), 89-91.
- Stebbins, P. ve Pakenham, K. I. (2001). Irrational schematic beliefs and psychological distress in caregivers of people with traumatic brain injury. *Rehabilitation Psychology*, 46(2), 178-194.
- Smith, T.W., Houston, B. K. ve Zurawski, R.M. (1984). Irrational beliefs and the arousal of emotional distress. *Journal of Counseling Psychology*, 31 (2), 190-201.
- Tümekaya, S. (1996). *Öğretmenlerdeki tükenmişlik, görülen psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana,
- Vandervoort, D., Divers, P. P. ve Madrid, S. (1999). Ethno-culture, anxiety, and irrational beliefs. *Current Psychology*, 18 (3), 287-293.
- Wright, P.G. ve Phill, R.O. (1981). Relationship between locus of control and irrational beliefs. *Psychological Reports*, 48, 181-182.
- Yurtal, F. (1999). *Üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana,

Alınış Tarihi: Eylül 2005

Hakemlerden Dönüş: Eylül 2006